

המסלול אל הקדושה

הרב חגי כהן

אוכלוסיית היעד: כיתות ט'–י"ב | מספר המשתתפים המומלץ: 15–25 | זמן: שני שיעורים | ציוד נדרש: דפי מקורות

רציונל

כל מערכת או אירגון ביצועית מבוססים על חזון ומציבים לעצמם מטרות בדרך להגשמתו. איך בונים חזון? איך מתקדמים אל המטרה? בסדנה נלמד על חזון הקדושה ועל הדרכים להתקדם בדרך להגשמתו. איך מתקדמים? איך מתגברים על הקשיים? נלמד שההתקדמות הנכונה מתבצעת אט־אט, צעד־צעד, ומתוך מאמץ.

מטרות

1. היכרות עם המושג 'קדושה';
2. ביאור מטרת החיים בעולם הזה לפי מסילת ישראל;
3. פיתוח ההבנה שההתקדמות אל המטרה היא הדרגתית.

מהלך ההפעלה

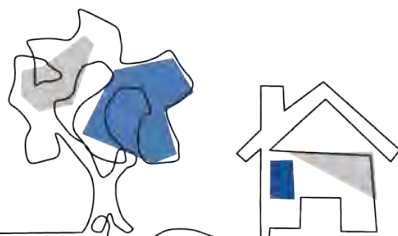
שלב ראשון

הכיתה תתחלק ל־4 קבוצות וכל קבוצה תקבל מקור אחד או כמה מקורות ללימוד שבסופו/בסופם שאלה או שאלות להעמקה. כל קבוצה תעסוק במקור או במקורות שקיבלה ובשאלות שצורפו אליו/אליהם.

מקור מס' 1 – המטרה

הוא מה שמושה רבנו עליו השלום מלמדנו באמרו (דברים י, יב–יג) "ועתה ישאל מה ה' אלהיך שאל מעמך?"

1. כי אם ליראה את ה' אלהיך
2. ללכת בכל דרכיו
3. לאהבה אתו
4. ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך
5. לשמר את מצות ה' ואת חקתיו וגו'.

באן כלל כל חלקי שלמות העבודה הנרצית לשם יתברך והם,

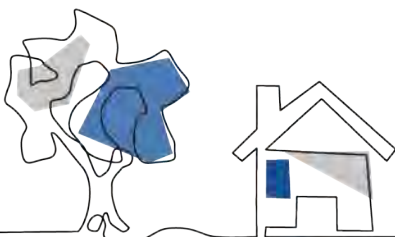
היראה, ההליכה בדרךיו, האהבה, שלמות הלב, ושמידת כל המצוות:

1. היראה – היא יראת רוממותו יתברך, שיירא מלפניו כמו שיירא מלפני מלך גדול ונורא, ויבוש מגדלתו על כל תנועה שהוא בא להתנועע, כל שכן בדברו לפניו בתפלה או בעסקו בתורתו:
2. ההליכה בדרךיו – כולל כל ענין ישר המדות ותקונם, והוא מה שבארו זכרונם לברכה (שבת קלג ע"ב): "מה הוא חנון ורחום אף אתה הנה חנון ורחום" וכו'. וכלל כל זה, שיהג האדם כל מדותיו וכל מיני פעולותיו על פי הישר והמוסר. וכללו חכמינו זכרונם לברכה (אבות ב, א): "כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם", דהינו, כל ההולך אל תכלית ההטבה האמתית, דהינו, שתולדתה חזק התורה ותקון אהנות המדינות:
3. האהבה – שיהיה נקבע בלב האדם אהבה אליו יתברך, עד שתתעורר נפשו לעשות נחת רוח לפניו, כמו שלבו מתעורר לעשות נחת רוח לאביו ולאמו, ויצטרך אם חסר זה מצדו או מאחרים, ויקנא על זה וישמח שמחה רבה בעשותו דבר מזה:
4. שלמות הלב הוא שתהיה העבודה לפניו יתברך בטהר הפונה, דהינו, לתכלית עבודתו בלבד ולא לשום פניה אחרת, ונקלל בזה, שיהיה לבו שלם בעבודה ולא כפוסח על שתי הסעפים או בעושה מצות אנשים מלמדה, אלא שיהיה כל לבו נתון לזה:
5. שמירת כל המצוות – כמושמעו, דהינו, שמירת כל המצוות בלבן בכל דקדוקיהן ותנאיהם.

(רמח"ל, מסילת ישרים, הקדמה)

שאלות לעיון והעמקה

1. מהי מטרתנו בעולם? נסו לנסח את המטרה במילים.
2. באיזה שלב של התהליך אתם נמצאים היום?
3. נסו לתת דוגמאות מהחיים למטרות שמציב הרמח"ל.

מקבץ מקורות מס' 2 – הדרך אל המטרה

והנה כל אלה כללים צריכים פרוש גדול. ומצאתי להכמינו זכרונם לברכה, שפללו החלקים האלה בסדר וחלוק אחר יותר פרטיו ומסדר לפי ההדרגה המצטרפת בהם לקנות אותם על נכון.

והוא מה שאמרו בכריתא הובאה במקומות שונים בש"ס, ואחד מהם בפרק לפני אידיהן (עבודה זרה כ ע"ב), זה לשונו:

"מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר:

תורה מביאה לידי זהירות,

זהירות מביאה לידי זריזות,

זריזות מביאה לידי נקיות,

נקיות מביאה לידי פרישות,

פרישות מביאה לידי טהרה,

טהרה מביאה לידי חסידות,

חסידות מביאה לידי ענוה,

ענוה מביאה לידי יראת חטא,

יראת חטא מביאה לידי קדשה,

קדשה מביאה לידי רוח הקדוש,

רוח הקדוש מביאה לידי תחית המתים."

(רמח"ל, מסילת ישרים, סוף ההקדמה)

הדרגה

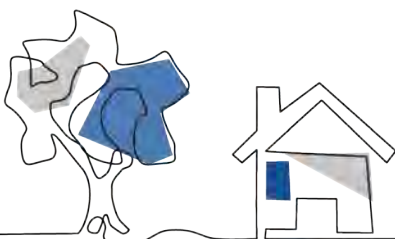
"בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות?"

אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ולתן שכר טוב לצדיקים שמקימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות" (אבות ה, א).

אלא כך פירושו – לא היה עמל ויגיעה מצד ה', אבל העמל והיגיעה הוא מצד המקבל שלא היה נברא רק בהמשך זמן. וכן בעשרה מאמרות וזהו עמל ויגיעה, כי מה שהיה ה' פועל העולם בזמן לא היה זה מצד הפועל כי הוא יתברך יכול לפעול הכל בלא המשך זמן כלל, רק כי היה צריך זמן מצד המקבל כי איך אפשר שתקבל האדמה בריאת עצמה והוצאת הצמחים כאחד, וסדר הבריאה כך הוא שהארץ תוציא צמחיה וכן כל הדברים, ולכך היה צריך המשך זמן אל בריאת העולם.

וכמו שזמן אשר היה לבריאה הוא מצד המקבל כך המנוחה והשביתה גם כן היא מצד המקבל שהמקבל עייף ויגע לקבל הכל כאחד ולדבר זה היה הנחה ביום השביעי.

(מהר"ל, דרך חיים)

שאלות לעיון והעמקה

- ← כיצד מסביר המהר"ל את הסיבה שְׁבַשְׁלָה נברא העולם בעשרה מאמרות? שימו לב למילים המודגשות!
אילו יתרונות יש להתקדמות איטית?
איזו גישה המהר"ל שולל?

מקור מס' 3 – גאולה

רבי חייא רבא ורבי שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתה וראו איילת השחר שבקע אורה.

אמר רבי חייא רבא לר' שמעון בן חלפתא בי רבי:

כך היא גאולתן של ישראל בתחילה קימעה קימעה כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת.

מאי טעמא? כי אשב בחושך ה' אור לי.

כך בתחילה ומרדכי יושב בשער המלך ואחר כך ויקח המן את הלבוש ואת הסוס ואחר כך וישב מרדכי אל שער המלך ואחר כך ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ואח"כ ליהודים היתה אורה ושמחה.

(תלמוד ירושלמי, ברכות א, א [ב, ג])

שאלות לעיון והעמקה

- ← הגמרא מזכירה שלושה תהליכים: (1) איילת השחר – זריחת החמה; (2) גאולת עם ישראל; (3) נס מגילת אסתר. מה המשותף לשלושתם?

במהלך ההיסטוריה היו אירועים שנמשכו זמן קצר ונראו 'פתאומיים' למדי כגון קריעת ים סוף ומלחמת ששת הימים, והיו אירועים 'מתפתחים' – תהליכים שניכר שהיו בנויים שלבים, מדרגות וכדומה. השפעתו של איזה אירוע גדולה יותר? נמקו דעתכם!

מקבץ מקורות מס' 4 – עמל / הראי"ה קוק

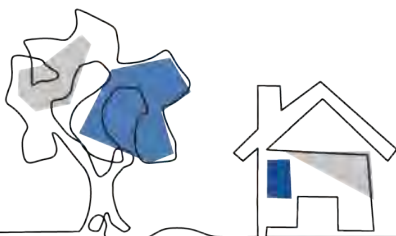
ע"כ נואלו מאד אותם שרוצים לעשות את כל מדרגות הלימודים ג"כ לתלמידים הצעירים והמתחילים בערך של שעשועים. לא באופן כזה תבא חכמה בלב עיר פרא האדם בהולדו, רק חכמה שלמדתי באף היא שעמדה לי.

אע"פ שיפה נעים ונאות מאד מצב השמחה, מילוי הרצון והשעשוע, בדברי תורה וחכמה, אמנם חלילה להיות בהולים על העונג הזה, שהוא הצד החיצון אל החכמה ואל דעת האמת בשעתו, לקנותו בלא עתו.

זה החלק יסיר מהמתחיל את החפץ לעמול ולהתיגע ולעמוד על האמת, כי לא יוכל כלל להתאים העמל הגדול הנדרש לד"ת עם חפץ השמחה והעונג בתחילתו, מתנת אלהים זאת אינה נתונה כ"א לאותם שכבר יגעו הרבה והרגילו את נפשם בנועם אור האמת, עד שכל עמל נפש בדרישת התורה והדעת הוא מרבה להם ששון ועונג רב.

ע"כ כשם שהחם הוא הכח המועיל הרבה בפעולתו בעולם, מ"מ המתכוין ליהנות ממנו שלא לפי הכנתו הלא יהפך לו לרועץ, כן כל ת"ח היושב לפני רבו, והוא עדנה במצב המתחילים, שהוא עדיין זקוק לרב להעמידו על האמת והיושר בדרכי תורה, ואין שפתותיו נוטפות מור, הוא חפץ כבר שלא יהיו לו ד"ת לעמל, כ"א לבקש בהם את הנעים והשעשוע, תכוונה.

הוא מתקרב אל אישה של תורה שלא כפי המדה המוכשרת לו, ויאבד בזה את כשרונו ואת התפתחות שכלו ויושר הגיונו, שיביאהו לאחרית טובה ושמחה וגם עונג בבא עתו.

השושנה היא היפה בפרחים המרהבת עין במראיה החיצוני, הוד החכמה והעונג הנמשך ממנה לכל הוגה בה מה מזוהר הוא ונעים, אבל לא הזוהר החיצוני הוא העיקר בקנין כ"א הטוב הפנימי, השגת התוך והאמת, שיותר הוא נמשל למור, לבושם הטוב שהנשמה נהנית ממנו ממה שנמשל לשושנה המענגת רק החוש החיצוני.

זוהי חובת המתחיל, השונה, המתלמד לדעת) שרק) שהוא צריך להגיע אל התוך, אל העומק שבתורה, ושעבורה צריך הוא להיות מוותר הרבה משמחת לבבו ועינוגיו הטבעיים.

ולא ידמה שימצא תיכף את העונג והשעשוע בתורה, כ"א יקבל עליו את מרירתה בהתחלה "מור עובר", אמנם עובר ולא מתמיד הוא המוצב הזה, וסוף סוף תבא חכמה בלבו לשמחו ולעדנו, וירגיש מתקה ועדנה של תורה. אבל רק בתנאי שלא יחפוץ לקרא לד"ת זמירות, ולבקש בהם בעיקרם, גם בהתחלת לימודו, את הצד המענג והמשעשע, כאילו נועדו הדברים הקדושים שהעולם משותת עליהם רק לשמח שמחה ילדותית לכל ערלי לב.

רק ע"י היגיעה וחיי צער שבהתחלה, יבאו אח"כ לדרך האורה המזהרת וסוגה בשושנים, ומנעמת את החיים בכל עונג, "מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל".

(הרא"ה קוק, עין אי"ה, ירושלים: מכון הרצי"ה קוק, מסכת שבת פרק שני קא)

רבים הם הפדגוגים המתנשאים להביא דרכים להקל את עול הלימוד, וחושבים שיביאו ברכה לעולם בהקנותם את הידיעות והלימודים התורניים באופן קל, שלא יצטרך האדם להיות עמל בהם.

תועלת הדבר אינה אלא מתעה, כי הידיעות לא תימדדנה על פי כמותם כי אם על פי איכותם, על פי עומק ההבנה וחרטיפות השימוש בהם לכל חפץ.

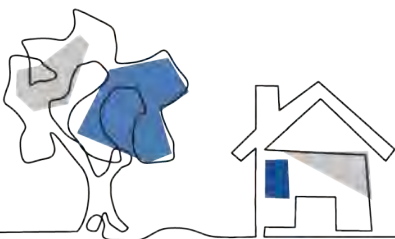
ביותר לימודי התורה, על פי גודל הרושם שפועלים על הלומד, לענין התכונה של המוסר המעשים הטובים ויראת ה' המהורה. ובזאת יהיה מועיל רק הלימוד שאינו בא בדרכים קלים ונוחים לקלוט, כי על-ידי היגיעה ועבודה שכלית מתעלה האדם למידות נעלות, ולהיות נוטה אל השכל ואל כל דברי קודש באהבה וחפץ לב, והלימוד פועל עליו להיות כולו נתון ומסור ללימודיו. על-כן תצא מהלמוד שעל-ידי היגיעה דווקא עומק ההבנה והידיעה הברורה עם הפעולה הרצויה לעבודת ה' ויראתו וכל טהרת המדות.

אבל הלימודים הנכנסים באופן קל, בלא יגיעה ועבודה כבירה, ישארו לעולם שטחיים וקפויים, עומדים מחוץ לנפשו של אדם הפנימית, ופועלים מעט על מעשיו ועל יצרי לבבו.

ע"כ חמאה של תורה, הברור והמובחר שבה, העיקרי, המחוויר בעומק רעיון ושום שכל והמרבה אומץ הנפש ביראת ה' ודרכי קודש במי תמצא, רק במי שנתגדל על עבודת התורה בעמל, וקנה אותה בדרכים כבושים שע"י יגיעה ועבודה רבה, שעמדו לו להתרחק מן הילדות וכל געגועיה, לבלתי קנותם בדרך שעשועי ילדים, כ"א מקיא חלב שניק משדי אמו עליה, ע"י רב עמל ויגיעה, יהיה לו המזון הקל והנח למורת רוח.

וכמו שיקוץ הגדול בהמזון של היונק, עם כל קלות עיכולו ומהירות השגתו, כן יקוץ המתרגל ביגיעה ועבודת עיון, שישמח בזה והוא כל תענוגו ומשוש נפשו, בלימודים הנקנים כולם ע"י דרכים קלים, אבל עם זה הם מחוסרים עומק וכח רושם חזק בנפש.

(הרא"ה קוק, עין אי"ה, ירושלים: מכון הרצי"ה קוק, מסכת ברכות פרק תשיעי סג)

← נסו לנסח במילים שלכם את המחלוקת בין הרב קוק לגישה הרווחת בקרב פדגוגים רבים.

נסו לנסח שלוש הוכחות שמביא הרב קוק לדעתו.

מה הוא עמל? הגדירו.

הביאו דוגמאות מחייכם להישגים שנקנו על ידי עמל, ושתפו בדרך שעברתם.

שלב שני

נתכנס במליאה. נציג אחד מכל קבוצה יציג את עיקרי הדברים שבמקור שלמדה קבוצתו ואת ההבנות שהעלו ממנו חברי הקבוצה, וכן יציג את התשובות לשאלות שצורפו למקור.

סיכום

למדנו והכרנו את מטרת חיינו בעולם הזה לפי **מסילת ישרים**.

למדנו שכדי לצעוד במסילה זו עלינו להתקדם בהדרגה, שלב אחרי שלב, ולא "לקפוץ".

למדנו שהדרך להתקשר לתורה ולשמוח בלימוד איננה נוצרת מתוך אוסף של חוויות בידור, שעשוע והנאה אלא מתוך עמל, והוא שמוביל בסופו של דבר לשמחה בתורה.

עסקנו בדברי הרמח"ל **במסילת ישרים** – מומלץ להוסיף את הסיפור הזה:

מסילת ישרים של סבא / הרב חנן פורת מספר על סבו

הדבר היה יומיים לפני יום הדין האחרון. נטלתי באותו יום חופשה ממלאכת ההוראה במקום עבודתי, ישיבת הקיבוץ הדתי, והסתגרתי בביתי שבכפר עציון כדי להתכונן ביני לבין עצמי ולהתקין עצמי "בפרוודור" לקראת יום הדין הגדול הממושמש ובא.

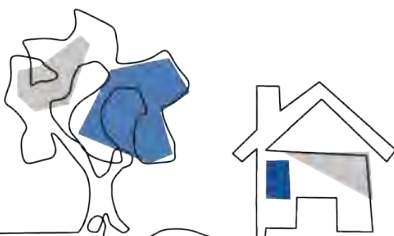
"ימים יוצרו ולא אחד בהם" (תהלים קלט). "איתא במדרש: רבי יהושוע אומר: שם"ה ימים הם, וליחידו של עולם אחד מהם. ואיזהו? רבי לוי אומר: זה יום הכיפורים".

יחיד ומיוחד הוא יום זה ליחידו של עולם, ועל כן יקר הוא בעיני ואהוב מכל ימות השנה. טהור כעצם השמים לטהור. זך כהינומת כלה.....

קירבתי עצמי לשולחן הכתיבה הצמוד לארון הספרים, הוצאתי מתרמילי את "מסילת ישרים" לרמח"ל, הגלווה עמי לכל מקום ובו לומד אני לאחרונה מדי יום ביומו, ופתחתיו בפרק בו עמדתי באותה שעה: "בביאור חלקי הזריזות".

עלי לספר לכם במאמר מוסגר כי גיליתי ספר קטן ונפלא זה מחדש לאחר שהלך לעולמו בשיבה טובה סבא שלי, ר' אריה בן צבי זכרונו לברכה. סבא אריה היה איש קדוש, גיבור במידותיו. כל ימיו עסק במסירות לאין שיעור בתורה, בעבודה ובגמילות חסדים בשכונת נוה שאנן שבחיפה.

מנהגו היה להשכים כל בוקר זמן רב לפני עלות השחר, לשטוף כל גופו במים צוננים-צוננים (אפילו בימות החורף הקרים); ללמוד בהתלהבות תיכף לכך פרק ב"מסילת ישרים"; ולשקוד לאחר מכן על סדר קבוע של לימוד בתורה שבכתב ושבעל פה, משניות ורמב"ם עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

באי בית הכנסת בשכונתו היו אומרים בבדיחות הדעת בראותם אותו נחפז לתפילת השחר, כי בשעה שהם עדיין מתאמצים להסיר קורי שינה אחרונים וממלמלים "המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי", הוא ר' אריה, עשה כבר את "היומית" שלו; ומכאן ואילך הוא עובד על הפרמיה...

במשפחתנו הענפה נמסרה כמסורת עדותו של סבא אריה בן צבי על עצמו: "כדי להשכים בבוקר, גיבור כארי ורץ כצבי לעבודת הבורא, זקוק אני לשתי מקלחות: האחת בצונן והשנייה ברותחין; האחת כפשוטה, והשנייה – פרק ב"מסילת ישרים!" לאחר שנפטר סבא, ביקשתי ללכת בדרכיו לפי מידת יכולתי. אימצתי את מנהגו ללמוד דרך קבע "מסילת ישרים", וגיליתי בו עולם ומלואו.

נתברר לי, אגב העיון הרצוף בספר הזה, כי אין הוא ספר מוסר בעלמא המנחה כיצד לנהוג כהלכה במקרים פרטיים אלה ואחרים, אלא כשמו כן הוא: **מסילת ישרים!**

הרמח"ל סולל לנו בספרו הזה, הגאוני בפשטותו, מסילה ישרה ושיטתית בדרך לקרבת אלוקים.

מסילה זו, מלמדנו הרמח"ל, אינה מחוץ לאדם אלא בבתי נפשו: "כי קרוב אליך הדבר מאוד, בפיך ובלבבך לעשותו".

(עודד מזרחי, רציתי להיות טוב, ירושלים: הוצאת ראש יהודי, 2013, עמ' 170)

